

Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000

Soort 6199

Spaanse vlag (*Euplagia quadripunctaria*)

Oktober 2022, Kars Veling

Samenvatting

De Spaanse vlag is een overdag actieve nachtvlinder die met zonnig weer vliegt en graag bloemen bezoekt. De vlinder is familie van de spinneruilen. De rupsen worden vooral aangetroffen op vochtige, relatief schaduwrijke plaatsen. De vlinders zelf zijn te vinden op warme plaatsen waar ze langs bosranden, struwelen en zoomvegetaties voorkomen. Het leefgebied van de Spaanse vlag kenmerkt zich dus vooral door het op korte afstand van elkaar voorkomen van twee verschillende typen habitat.

Na eerste vestigingen in het Heuvelland van Zuid-Limburg heeft de soort zich uitgebreid naar heel Limburg, terwijl ze inmiddels ook in de grensstreek van Zeeland en Noord-Brabant is te vinden, zelfs tot in Hoek van Holland (Zuid-Holland). Gezien de uitbreiding van de soort is leefgebied in voldoende mate aanwezig. De redelijk tot grote mobiliteit van de soort zorgt ervoor dat potentieel leefgebied ook wordt bereikt. In Limburg is sprake van een grote metapopulatie en in Noord-Brabant en Zeeland/Zuid-Holland zijn verspreid kleinere populaties aanwezig, die onderling uitwisselen.

De Spaanse vlag vaart wel bij een beheer van gefaseerd maaien in kruidenrijke ruigte en het bevorderen van variatie in successiestadia in bossen en langs bosranden. Ook ruderaal terreinen en groeves bieden veel mogelijkheden. Maaien of intensief begrazen van voortplantingsplekken en foerageergebieden is bijzonder schadelijk voor de Spaanse vlag. In intensief gebruikte landschappen ontbreekt de soort dan ook.

Gezien de recente uitbreiding (mede versterkt door klimaatverandering) en de mobiliteit van de Spaanse vlag is een gunstige SVI in 2030 haalbaar, zonder bijzondere inspanningen.

I. Advies uit de bouwsteen

Landelijk doel

Vigerende landelijke doel (uit doelendocument, ministerie van LNV 2006) Behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie
Voorgesteld nieuw landelijk doel voor 2030 Uitbreiding populatie tot gunstige staat van instandhouding.
Voorgesteld landelijk tussendoel voor 2050 Behoud gunstige staat van instandhouding
Voorstel Gunstige Staat van Instandhouding Vooralsnog gelden de volgende streefwaarden, waarbij op het moment dat deze bereikt zijn zal moeten worden geëvalueerd of het voldoende is om de soort duurzaam te behouden. Verspreidingsgebied: > 3400 km ² Populatieomvang: > 332 km-hokken; verspreid in Zuid-Nederland zijn (deel)populaties aanwezig die onderlinge samenhang vertonen en gezien kunnen worden als één of meer metapopulatie(s).

Regionale opgave

[Behoud bestaande populatie in Limburg.](#)

[Uitbreiding populatie in Noord-Brabant, Zeeland en Zuid-Holland tot \(deel\)populaties die onderlinge samenhang vertonen en gezien kunnen worden als één of meer metapopulatie\(s\).](#)

Tabel 1. Semi-kwantitatieve schatting van het populatie-aandeel van de Spaanse vlag (HS6199) in de belangrijkste regio's met een indicatie van de grootte van de regionale opgave.

Regio	Aandeel	Opgave
-------	---------	--------

Limburg	82%	+ (uitbreiding verspreiding en populatie)
Noord-Brabant	10%	++ (uitbreiding verspreiding en populatie)
Gelderland	1%	geen opgave
Zeeland	5%	++ (uitbreiding verspreiding en populatie)
Zuid-Holland	2%	++ (uitbreiding verspreiding en populatie)

Prioriteit

Laag

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen**1. Staat van Instandhouding (Svl)****Staat van Instandhouding**

De Svl van de Spaanse vlag is als volgt gerapporteerd in 2019 (Adams et al. 2020):

Verspreiding	gunstig
Populatie	matig ongunstig
Leefgebied	matig ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig
Staat van Instandhouding	matig ongunstig

Verspreiding

Het zwaartepunt van de verspreiding ligt in het Heuvelland van Zuid-Limburg. De soort breidt zich uit en is inmiddels in heel Limburg te vinden. Ook in Noord-Brabant en Zeeland neemt de soort toe en ze komt tegenwoordig bijna langs de gehele grens met België voor, al dan niet in lage dichtheden. Vanaf 2013 is in Zuid-Holland een populatie aanwezig bij Hoek van Holland. Er zijn vijf Natura 2000-gebieden aangewezen voor de soort. In al deze vijf gebieden worden de aantallen gemonitord binnen het Meetprogramma Nachtvinders (onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring). Er zijn vijf Natura 2000-gebieden aangewezen voor de soort. In al deze vijf gebieden worden de aantallen gemonitord binnen het Meetprogramma Nachtvinders (onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring).

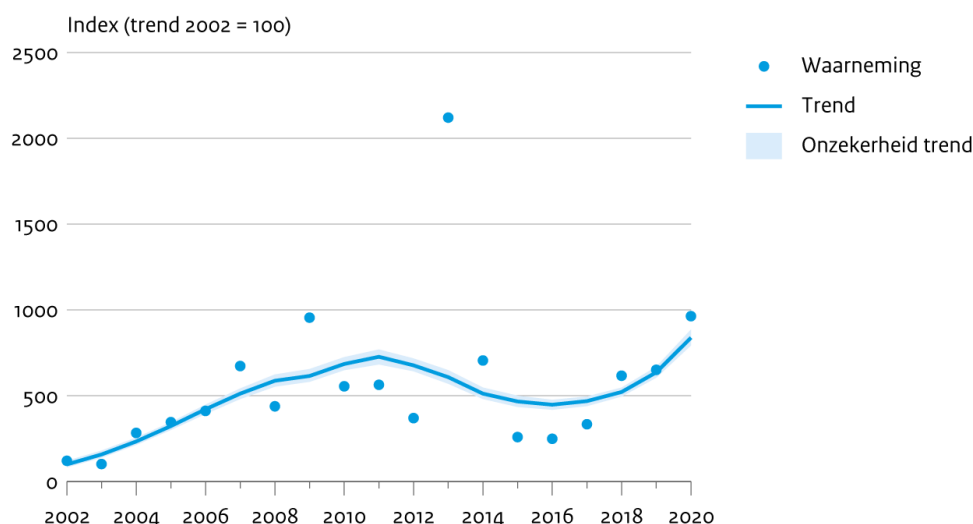

Figuur 1. Verspreiding Spaanse vlag voor 2017 (links) en vanaf 2017 (rechts), bron: NDFF

Trends

De Spaanse vlag neemt in verspreiding nog jaarlijks toe, met waarnemingen verspreid door Zuid-Nederland. De trend vanaf 2002 is stabiel, met wel een licht toename tussen 2016 en 2020 (Compendium voor de Leefomgeving, 2022). In 2021 is weer sprake van een lichte achteruitgang. De soort lijkt te hebben geprofiteerd van de warme en droge jaren 2018-2020 (Van Swaay et al., 2022).

Populatieaantal spaanse vlag

Bron: NEM (Vlinderstichting, CBS)

CBS/jun21
www.clo.nl/nh1q1q11

Figuur 2 Populatietrend Spaanse vlag vanaf 2002, bron: NEM

Referentiewaarden

Op basis van Kuiters et al. (2022):

FRR:

- >34 10x10 km-hokken.

FRP:

- >332 km-hokken

Tabel 2. Informatie over de actuele toestand en gunstige referentiewaarde van aspecten die betrokken zijn bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (Svl) voor de spaanse vlag (HS6199). Waarden ontleend aan de laatste EU-rapportage (Adams et al. 2020), met aanvullingen.

Aspecten kerngetallen Svl	Periode	Waarde
Verspreidingsgebied	2012-2017	3400 km ²
Beoordeling trend in verspreidingsgebied	2006-2017	stabiel
Gunstige referentiewaarde verspreidingsgebied (FRR)	n.v.t.	>34 10x10 km-hokken
Populatie	2012-2017	>332 km-hokken
Beoordeling trend in populatie	2006-2017	Matig ongunstig
Gunstige referentiewaarde populatie (FRP)	n.v.t.	1500 (1500-3000) volwassen exemplaren
Leefgebied	2006-2017	ongunstig
Trend leefgebied	2006-2017	stabiel
Overall trend	2012-2017	Matig ongunstig

Indicatoren op gebiedsniveau

Het leefgebied van de Spaanse vlag kenmerkt zich door het op korte afstand van elkaar voorkomen van twee verschillende typen habitat: 1) relatief schaduwrijk, vochtig en beschut voor de rupsen en 2) droog en warm voor de vlinders. Gezien de uitbreiding van de soort is leefgebied in voldoende mate aanwezig. De redelijk tot grote mobiliteit van de soort zorgt ervoor dat potentieel leefgebied ook wordt bereikt.

2. Landelijke opgave

De huidige toestand is mogelijk al als gunstig te beschouwen. Dit zal bij de volgende rapportage moeten blijken.

III. Haalbaarheid

1. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

- Intensief maaien of begrazen van voortplantingsplekken en/of foerageergebieden.
- Gebruik van pesticiden op of nabij de voortplantingsplekken en/of de foerageergebieden.
- Ontwatering: heeft negatieve impact, zowel op de voortplantingslocaties (diverse kruiden die fungeren als voedsel voor de rupsen) als op de foerageergebieden (groeiplaatsen van onder andere koninginnenkruid, belangrijke nectarplant voor de vlinder).

Alhoewel onderstaande drukfactoren in potentie veel negatieve invloed kunnen hebben, zijn ze vrijwel allemaal met lage impact gescoord in de huidige situatie.

Tabel 3. Drukfactoren die een gunstige SvI van de Spaanse vlag in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is. Achter de drukfactor staat de code uit de Europese lijst van drukfactoren genoemd en de code uit de standaardlijst van Schmidt (2020).

Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
Verandering landgebruik (A02)	L	ja	nee
Maaien (A08)	M	ja	nee
Intensieve begrazing door vee (A09)	M	ja	nee
Urbanisatie (F01)	L	ja	nee
Vervuiling oppervlaktewater of grondwater (A26)	L	ja	nee
Drainage (K02)	L	ja	nee
Hydromorfologische aanpassing van wateren (K04, K05)	L	ja	nee
Klimaatverandering (N05)	?	moeilijk	nee

Maatregelen

Maaien of intensief begrazen van voortplantingsplekken en foerageergebieden is bijzonder schadelijk voor de Spaanse vlag. In intensief gebruikte landschappen ontbreekt de soort dan ook. Directe vernietiging van leefgebied vormt een bedreiging in tijdelijke leefgebieden, zoals groeves waar al te grootschalige graafwerkzaamheden plaatsvinden. Ontwatering kan groeiplaatsen van de belangrijke waard- en nectarplant Koninginnenkruid en andere waardplanten voor de rupsen verdrogen. In het Heuvelland speelt dit minder sterk, omdat de leembodems vocht goed vasthouden. In de omgeving van landbouwgebieden of andere plekken waar onkruid bestreden wordt kunnen insecticiden of herbiciden, direct of indirect, tot rupsensterfte leiden. Ondanks de behoorlijke mobiliteit van de Spaanse vlag kan versnippering van leefgebied toch een wezenlijke bedreiging vormen doordat de populatiedichtheid doorgaans laag is. Dit risico wordt versterkt in jaren met langdurige koude in de zomer en in het late voorjaar, aangezien de soort hier de noordgrens van zijn areaal bereikt. Bij aanhoudende klimaatopwarming zal deze dreiging naar verwachting afnemen. De Spaanse vlag vaart

wel bij een beheer van gefaseerd maaien in kruidenrijke ruigte en het bevorderen van variatie in successiestadia in bossen en langs bosranden. Ook ruderaal terrein en groeves bieden veel mogelijkheden. Deze kunnen zonder beheer zeker vijf tot vijftien jaar geschikt blijven. Extensieve begrazing is minder gunstig voor de Spaanse vlag dan gefaseerd maaien of bosrandbeheer, omdat ruigte en zoomvegetatie kwetsbaar zijn voor begrazing. Corridors van nectarplekken met bloemrijke ruigten kunnen de uitwisseling van vlinders tussen deelpopulaties bevorderen. In beekdalen en langs wegbermen kan hier invulling aan worden gegeven. Met meer ruimte voor kruidenrijke overgangen kan al snel worden gezorgd voor een leefgebied waarin ook rupsen optimaal tot ontwikkeling kunnen komen.

Regionale verschillen

Bovengenoemde maatregelen zijn van belang in alle actuele en potentiële leefgebieden van de Spaanse vlag. De soort is in zuidelijk Limburg verspreid aanwezig en heeft daar een meta-populatie. In Noord-Brabant en Zeeland neemt de soort sterk toe en ook daar zijn verspreid goede leefgebieden aanwezig, die door de mobiliteit van de soort ook kunnen worden bereikt, zeker als er wordt gewerkt aan ontsnippering van het landschap.

Kennisleemtes

Geen

2. Beoordeling haalbaarheid landelijke opgave

Gezien de recente uitbreiding (mede versterkt door klimaatverandering) en de mobiliteit van de Spaanse vlag is een gunstige SvI in 2030 haalbaar, zonder bijzondere inspanningen.

3. Advies landelijk doel en tussendoelen

Tussendoelen 2030:

Uitbreiding populatie tot een gunstige staat van instandhouding. Verspreid in Zuid-Nederland zijn (deel)populaties aanwezig die onderlinge samenhang vertonen en gezien kunnen worden als één of meer metapopulatie(s).

Landelijk doel 2050:

Behoud gunstige staat van instandhouding

IV. Regionale opgave

Limburg

Gemiddelde opgave: behoud bestaande populaties.

Noord-Brabant

Grote opgave: behoud bestaande populaties en verbetering kwaliteit van (potentieel) leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de (meta)populatie.

Zeeland

Grote opgave: behoud bestaande populaties en verbetering kwaliteit van (potentieel) leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de (meta)populatie.

Zuid-Holland

Grote opgave: behoud bestaande populatie bij Hoek van Holland en verbetering kwaliteit van potentieel leefgebied ten behoeve van uitbreiding van de populatie.

V. Prioritering

Urgentie: nee

Europese betekenis: gering

Uit het profielendocument: *De spaanse vlag komt voor in een brede strook van Spanje over Midden-Europa tot in Rusland. In het noorden is de spaanse vlag aanwezig tot in de Baltische staten, in het zuiden tot in het Middellandse Zee-gebied en Centraal-Azië. In Europa ligt het zwaartepunt van de verspreiding in de continentale, alpiene en mediterrane biogeografische regio's. Daarbuiten bevinden zich ook populaties in de Atlantische regio. Soms wordt een lokale vooruitgang van de soort gemeld, zoals in Duitsland. Op het eiland Rhodos komt de speciale ondersoort rhodensis voor. Die ondersoort overzomert massaal in de beroemde vlindervallei van Rhodos en geldt daar als belangrijke toeristische attractie. Tijdens de hete midzomerperiode rusten de vlinders daar in grote aantallen hangend in de vegetatie. Deze ondersoort geldt als bedreigd. De overige ondersoorten van de spaanse vlag zijn dat niet. Het aandeel van Nederland in de Europese populatie is bijzonder klein (<1%). Dit geldt ook voor de Europese Unie. De Nederlandse populatie heeft ook binnen de Atlantische regio geen grote betekenis. In Nederland zijn slechts een aantal kleine populaties te vinden, terwijl direct over de grens in Duitsland en België en ook in noordelijk Frankrijk, veel grotere populaties voorkomen.*

Conflicterende/samengaande doelen en beleid:

De doelen voor de Spaanse vlag sluiten aan bij die van zomen en ruigten (H6430)

Prioriteit: laag

Literatuur

- Adams, A., R-J. Bijlsma, G. Bos, S. Clerkx, J. Janssen, A. van Kleunen, W. Rimmelts, N. van Rooijen, J. Schaminée, A.M. Schmidt, C. van Swaay & S. Wijnhoven. 2020. Vogel- en Habitatrichtlijnrapportage 2019. WOt NM, Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Adriaens D., Adriaens T. & Guelinckx, R. (red), 2008. Spaanse vlag (*Callimorpha quadripunctaria*). In: Adriaens, D. et al. (2008). Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de habitatrichtlijnsoorten. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2008 (35). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, pp. 21-23.
- Bos-Groenendijk, G.I. & C.A.M van Swaay (2020). Habitatrichtlijnrapportage 2019: Annex B Habitatrichtlijnsoorten; Achtergronddocument. WOt-technical report 170. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Wageningen.
- Compendium voor de Leefomgeving, 2022. <https://www.clo.nl/indicatoren/nl1414-vlinders-van-de-habitatrichtlijn>.
- De Jong, S. & Van Santen, L.A.M. (2011). The Jersey Tiger (*Euplagia quadripunctaria*) in Limburg, larva and imago habitat preference. Rapport SV2011.010, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Groenendijk, D. & Van Swaay, C.A.M. (2005) Profielen Vlinders en Libellen van de Habitatrichtlijn Bijlage II. Rapport VS2005.021, De Vlinderstichting, Wageningen.
- Ottburg, F.G.W.A. & C.A.M. van Swaay (red., 2014). Gunstige referentiewaarden voor populatieomvang en verspreidingsgebied van soorten van bijlage II, IV en V van de Habitatrichtlijn. Wageningen, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 124.
- Veling K., R. van Grunsven, J. Tromp (2020), Korte rapportage Spaanse vlag, Hoek van Holland 2019. Rapport VS2020.003, De Vlinderstichting. Wageningen.
- Wallis de Vries, M.F. & Groenendijk, D. (2012). Beschermingsplan voor de Spaanse vlag in Limburg. Rapport VS2011.016, De Vlinderstichting, Wageningen.